

भोलीको राजनीति, अर्थतन्त्र र युनियन आन्दोलन

परिषद् बैठकका अध्यक्ष ज्यू
प्रमुख अतिथि बेबपा एमालेका महाअधिव कमबेड,
अतिथि ज्यू, बाष्ट्रिय कमिटीका मादक्य कमबेझक्न,
परिषद्का मादक्य कमबेझक्न तथा माङ्चाबकर्मी माथीहक्न,

ट्रेड युनियन आन्दोलन मूलतः श्रमजीवी वर्गको पेशागत आन्दोलन हो । तर सामाजिक रूपान्तरणको सन्दर्भमा भने यो आफैमा राजनीतिक आन्दोलन पनि हो । ट्रेड युनियन पार्टी सापेक्ष वा निरपेक्ष दुबै हुन सक्छ । तर जे भए पनि यसका मुद्वाहरु राजनीतिबाट भने अलग हुनै सक्दैन । आम रूपमा पार्टीहरु भनेका वर्गका प्रतिनिधि हुन् । त्यसैले “कुन पार्टी कस्तो हो” भन्ने कुरा त्यो पार्टीले कुन वर्गको सेवा गर्दैभन्नेबाट तय हुन्छ । यो नै ट्रेड युनियनको सर्वाधिक सरोकारको पक्ष हो, त्यसैले हामी पार्टीको कुरा गढ्दौं, उनीहरुका कार्यक्रम र नीतिप्रति जिज्ञासा राख्दैँ ।

पार्टी श्रमजीवी वर्गीय हुन त्यसका नीति कार्यक्रम श्रमजीवी पक्षीय हुनु पर्दै । पार्टीका सदस्यहरु जति मात्रामा श्रमजीवी वर्गका हुन्छन्, त्यति नै मात्रामा त्यो पार्टी श्रमजीवी वर्गीय हुने सम्भावनारहन्छ । युरोपेली मुलुकहरुको अनुभवमा पहिलेश्रमिकहरुको आन्दोलन भयो र त्यसैले पछि आफ्नो राजनीतिक मुद्वा संसदमा उठाउन “लेवोर पार्टी” गठन गयो । कार्यनीति, कार्यक्रम र लक्ष फरक-फरक भएपनि ‘लेवोर पार्टी’ वा ‘सोसल डेमोक्राटिक पार्टी’ या ‘कम्युनिस्ट पार्टी’हरु सबै श्रमजीवी पक्षीय पार्टीको रूपमा चिनिए । ‘कन्जरभेटिभ, रिप्लिकन, क्रिश्चयन, लिवरल’आदियस्तै नामसंग ‘डेमोक्राट’ जोडिएका पार्टीहरुले आफूलाई परम्परागत अभिजात वर्ग तथा व्यवसायी वर्गको पक्षमा उभ्याए । यीपार्टीहरुले आफ्नो पहिचान-‘श्रमिकको पक्ष की व्यवसायीको’, ‘करका दर/दायरा बढाउने की घटाउने’, ‘कल्याणकारी समाज व्यवस्था कायम गर्ने की उदारवादी’ जस्ता सामाजिक मुद्वाका आधारमा कायम गरेका छन् र यीनै विषयलाई आफ्नो चुनावी मुद्वा बनाउने गरेका छन् ।

आम प्रचलनको रूपमा ट्रेड युनियनहरुले ‘आजको श्रम एजेण्डा के हुनपर्दै’ भन्नेनीतिगत फिडव्याक त्यहाँका पार्टीहरुलाई दिन्छन् र ती सुभावहरुलाई श्रमजीवी पक्षीय पार्टीहरुले आफ्नो नीतिको रूपमा लागु गर्दैन्, लागु गर्ने क्वोल गर्दैन् । यसरी ‘पार्टीले ट्रेड युनियनका नीतिगत सुभाव ग्रहण गर्ने र ट्रेड युनियनहरुले पार्टीसंगको सहकार्यलाई आत्मसात गर्ने’ विधि युरोप-अमेरिका- ल्याटिन अमेरिका र पूर्वी एशियाका केही देशहरुमा रही आएको छ ।

तर नेपालमा पार्टीहरु आम रूपमा नै भिन्न आधारमा निर्माण भएका छन् । नेपालका पार्टीहरुले मूलतः “आर्थिक” भन्दा “वैचारिक” आधारमा आफूलाई खडा गरेका छन् । यसैले नेपाली पार्टीहरु ‘आर्थिक वर्ग’ भन्दा पनि ‘वैचारिक वर्ग’का प्रतिनिधि जस्ता देखिने गरेका छन् । त्यसैले ‘समाज परिवर्तन, वर्ग-संघर्ष र लोक कल्याण’ जस्ता विषयहरु सैद्धान्तिक वहसको तहमा ज्यादा छन् । श्रमजीवी वर्गको प्रतिनिधिको रूपमा स्थापित कम्युनिस्ट पार्टीहरुले समेत ‘चुनावको समयमा “मास (आम जनता)” र पार्टी कार्यक्रमहरुमा “क्लास (वर्ग)” को कुरा गर्नुलाई यस्तै एउटा उदाहरणको रूपमा उल्लेख गर्न सकिन्छ ।

त्यसैले यो प्रतिनिधि परिषद्को वैठकमा हामीले भोलीको राजनीति र राजनीतिक पार्टी कस्तो हुने जानौं, बुझौं र आकलन गरौं भनेर नेकपा (एमाले)का महासचिवलाई आमन्त्रण गरेका हौं ।

लोकतान्त्रिक मूल्य/मान्यताको बखान मात्रै गर्ने तर रूपान्तरणको सन्दर्भमा- “हुन्छ नी, हुँदै जान्छ नी” भन्ने जडतामा जमेको नेपाली काँग्रेस, जनइच्छा- लोकतन्त्र भद्रखालो मै जाओस; ‘अलौकिक स्वर्ग’ तीर उफ्रेर पुग्ने अवस्तुवादी एकीकृत माओवादी; कहाँ जाने-कसरी जाने ठेगान छैन, “खान पाउँ- जान पाऊँ”को दिशाहिन राजनीति वोकेको ‘मधेस आधारित’ पार्टीहरुको भीडमा सही नीति बोकदा बोक्दै पनि डामिने गरेको एमालेले आफ्नो भविष्यको महामार्ग कसरी कोईछ भन्ने तपाईं/हाम्रो चासो हो । र.क. महासचिवले यसैमा हामीलाई प्रस्ताउनु नै हुनेछ ।

भोलीको अर्थव्यवस्थाप्रतिको हाम्रो अपेक्षा असमानताको विदाई, सामाजिक न्याय सहितको समानताको बहाली हो । समानता अर्थव्यवस्थासंग र अर्थव्यवस्था राजनीतिक दलहरूले अपनाएको राजनीतिसंग अन्तरसम्बन्धित हुन्छ ।

प्रो. देवराज दहाल, जसले लामो समयदेखि वौद्धिक खुराकबाट हाम्रो आन्दोलनप्रति ऐक्यवद्धता जनाउँदै आउनु भएकोछ, आज पनि यी विषयहरुमा आफ्ना गहन विचारद्वारा हामीलाई प्रस्ताउनु हुनेछ ।

हामीलाई थाहै छ, शोषणमा आधारित समाज व्यवस्थामा रहेको ‘आम्दानी, सम्पत्ति, शक्ति र अवसर’मा रहेको असमानतालाई अन्त्य गर्नु भनेको समानता हो । ‘समानता’लाई नेपालका राजनीतिक दलहरूले तीन किसिमले अड्गालेको पाइन्छ । पहिलो प्रवत्ति, ‘असमान समानता’को पक्षधरता; दोस्रो, ‘निरपेक्ष समानता’को पक्षधरता र तेस्रो ‘सापेक्षित समानता’को पक्षधरता!

व्यक्तिको सन्दर्भमा समानताको विषय भनेको आर्थिक, सामाजिक र राजनीतिक क्षेत्रमा अरु नागरिक सरहको हक र अवसर उपभोगको विषय हो । दलीय हिसाबमा भन्ने राष्ट्रको आम्दानीको “वितरण र पुनरवितरण”का बारेमा सम्बन्धित पार्टीको नीतिको कुरा हो । नाम जे सुकै राखे पनि, जसले वजारआधारित खुल्ला अर्थतन्त्रको वकालत गर्दै आएका छन्, ती पार्टीहरुपहिलोप्रवृत्तिका बाहकमा पर्छन् । वजारआधारित खुल्ला अर्थतन्त्र भनेको वलियाले निर्धार्माथि आर्थिक-राजनीतिक हैकम लाद्नेप्रणाली हो । ‘असमान समानता’को हिमायती हुनु भनेको ‘धनि झनि धनी हुँदै जाने र कामगरी खाने गरिब निरन्तर खिंझै जाने’ परिणामको पक्षपोषण गर्नु हो ।

‘निरपेक्ष समानता’का पक्षधरहरु ‘सबैलाई बराबर-सबै बराबर’को नारामा आम जनतासंग “अलौकिक स्वर्ग”को सपना-सौदा गर्ने प्रवृत्तिका संबाहक हुन् । “योग्यता अनुसारको काम र काम अनुसारको दाम” को माकर्सवादी अवधारणा विपरित उनीहरु “जे छ, त्यसलाई दामाशाहीमा सबैलाई बाँड्ने” खैरे समानताको वकालत गर्छन् । विपनामा कहिलै नभेटिने सपनामा’यस्ता पार्टीहरु आफ्ना कार्यकर्तालाई परिचालित गर्छन् । त्यसैले ‘वोली र व्यवहार’मा ‘आनको तान’ फरक हुने तथा ‘समृद्ध जीवन’को आर्दश व्याख्या गर्ने यस्ता पार्टीहरु प्रकारान्तरमा ‘गरिवीको वितरण’मा सीमित हुन पुरछन् ।

तेस्रो प्रवृत्तिका संबाहकहरु मूलतः सिद्धान्त र व्यवहार बीचको तालमेलको पक्षमा रहन्छन् । यो पक्षले आफूलाई ‘गरिवीको समान वितरण’को विपक्षमा उभ्याउँछ । ‘धनिहरु, कति धनि हुन पाउने?’ यो प्रवृत्तिका संबाहकहरुको लागि यो मुद्दा मूल मुद्दाबन्दैन; बरु “धनीहरुको आम्दानी र सम्पत्तीको कति हिस्सा, कसरी राज्य मार्फत गरिब र विपन्नको पक्षमा खर्च गर्ने?” भन्ने मुद्दामा यो पक्षले चासो राख्छ । अर्को शब्दमा, सापेक्षित समानताका पक्षधरहरु-‘विपन्नलाई सम्पन्न बनाउने’ र समाजका तल्लो वर्गलाई उच्च वर्गको तहमा उकास्ने नीतिका हिमायती हुन् ।

यी तीन प्रवृत्तिका सम्बाहक नेपालका प्रमुख तीन दल हुन् । मेरो विचारमा माथि उल्लेखित पहिलो-दोस्रो- र तेस्रो प्रवृत्तिका सम्बाहकहरु क्रमशः नेपाली काँग्रेस, एकीकृत माओवादी र एमाले हुन् ।

यी दुई विषयसंगै हामी पार्टी रथम एजेण्डाका बारेमा पनि छलफल गर्नेछौं । दलहरुको श्रम एजेण्डा कस्तो छ, भन्नुको अर्थ उनीहरुको उत्पादक शक्तिको विकासको योजना के छ, भन्न सकिन्छ । उत्पादक शक्तिको विकास गर्नु भनेको श्रमजीवी जनताले स्वस्य वातावरणमा जीवनपयोगी रोजगारी हासिल गर्नु हो । एउटा दलको रोजगार नीति कस्तो छ, ज्याला नीति कस्तो छ र श्रमजीवी वर्गको भविष्य प्रतिको उसको वचनवद्धता के छ, त्यसैबाट उसको श्रम एजेण्डा बुझिन्छ ।

यसप्रसंगमा माओवादीको जनयुद्ध र मधेस आन्दोलनलाई उल्लेख गर्न सकिन्छ । १० वर्षको हिंसात्मक द्वन्द्वले ग्रामीण क्षेत्र आधारितरोजगारी समाप्त पार्यो, त्यहाँका श्रमजीवी वर्गको हातबाट सिर्जनाका औजार खोसी कि ‘हिंसाका हतियार जवरजस्ती थमाई दियो’ कि त “कुम्लो कुटुरो बोकेर साखा सन्तान सहित डाँडो काट्न” बाध्य पार्यो । “मधेस आन्दोलन”मा बलेको तराइले त्यहाँका श्रमजीवीहरूलाई देशै छोड्ने स्थिति सिर्जना गरिदियो । वर्ग-संघर्षको नाममा सञ्चालित माओवादी हिंसा र स्वायत्तताको नाममा भएको मधेस आन्दोलनले राजनीतिक तहमा परिवर्तनका प्रकृयालाई जे जति बल पुऱ्याएपनि समग्रमा उत्पादक शक्तिलाई भने ध्वस्त पार्यो ।

तसर्थ, पार्टीको कुरा गर्नु भनेको ‘राजनीति विगार्ने की सपार्ने’ भन्ने प्रश्नको पक्ष वा विपक्षमा लाग्नु हो । राजनीति ‘विगार्नु वा सपार्नु’ को अर्थ- राष्ट्रीय जीवनको खास हिस्सा आयु ‘विगार्नु वा सपार्नु’ हो । त्यसै भएर नै हामी ट्रेड युनियनकर्मीहरु पार्टी र राजनीतिको बारेमा चासो राख्छौं, चर्चा गर्छौं र आफूलाई मन परेको राजनीतिक पार्टीको कार्यक्रममा भाग लिन्छौं । पार्टीमा सदस्य संख्या, श्रमिक पड़तीबाट बढे, पार्टी बढी श्रमजीवी वर्गीय हुन्छ । व्यवहारमा नपरेका युवा/विद्यार्थी समुदायबाट मात्रै सदस्यबढे भने, पार्टी वुद्धि विलास गर्ने अखडामा रुपान्तरित हुने खतरा हुन्छ । त्यसैले, श्रमिक-मैत्री पार्टी निर्माण गर्न हजारौंको संख्यामा श्रमिक सदस्य आफूले मन पराएको पार्टीमा भर्ति गराउन क्रियाशील हुन्छौं ।

त्यसैले यो दुई दिनको कार्यक्रममा हामीहरु भोलीको ट्रेड युनियन आन्दोलनको बारेमा बहस गर्ने छौं । हामीले विगतको वर्षमा गरेको कामका समीक्षा र यो वर्षको लागि वार्षिक कार्यक्रमको खाका कोर्ने छौं ।

कार्यक्रममा सहभागी सबै आदरणीय अतिथि ज्यूहरु र सहभागी कमरेडहरूलाई एकपटक फेरी हार्दिक स्वागत तथा अभिवादन !

विष्णु रिमाल
अध्यक्ष- जिफन्ट

२०६८ असार २६ गते ।